

Ritter, Dene, Voss

O čem je dílo *Ritter, Dene, Voss*? O problémech v rodinném kruhu, nefunkčnosti komunikace a vzájemnému neporozumění? O filozofii nebo snad o konkrétním filozofovi? O psychických nemocích? A to celé s notnou dávkou humoru.

Brockett Thomase Bernharda popisuje jako literáta komentujícího lidské chování skrze satiru, spočívající v ...mechanicitě jednání, klišé, ironii a parodii. Jeho forma psaní vedla často k protestům proti Bernhardovým hrám. Často také zobrazuje téma bezmocnosti lidského snažení. (Brockett 2008, s. 846) Bezmocnost můžeme nalézt v jednání Deneho, nejstarší sestry, která s láskou opečovává Vosse, psychicky nemocného bratra Ludwiga. Ten její péči opovrhne, přesto že ona pro něj obětuje téměř vše, Voss má stejně raději Ritter (nejmladší sestru), která se o něj zdánlivě nejeví takový zájem.

Ritter

...
a když ti diktuje
pohrdá tebou
ale ty to stejně ráda přeťukáváš

Ritter

...
Precizní stroj
jak tě označuje
tím jsi už dvacet let

(Bernhard, 1998, s. 26 a 29)

Název, ať se na první pohled může zdát metaforický, obsahuje příjmení herců ztvárňujících hlavní postavy při premiérovém uvedení v roce 1986. Thomas Bernhard napsal hercům postavy přímo „na tělo“. (Jungmannová, 1996, s. 14) Díky tomu celé dílo působí jako scénář a ztrácí možnost dalších interpretací. Další informace, která nám pomáhá nahlédnout do zákulisí vzniku díla, je autorova inspirace v díle filozofa Ludwiga Wittgensteina ...a jeho synovci Paulovi.

Ludwig Wittgenstein byl rakouský filozof, který se zabýval využitím jazyka, zejména za jakých podmínek může být jazyk logicky dokonalý. V díle *Tractatus logico-philosophicus* tvrdí, že jazyk a svět sdílí stejnou strukturu, věty mohou být pravdivé pouze tehdy, pokud jim odpovídá skutečnost. (Hadot, 1970, s.42–43)

Drama po grafické a stylistické stránce. Text je prostý interpunkčních znamének, díky tomu mohou mít některé věty více významů.

Dene

Ted' nebo nikdy
myslela jsem si

Ted' souhlasil (Bernhard, 1998, s. 14)

Pokud bychom v poslední větě přidali interpunkci, věta nabývá dalšího významu. „Ted', souhlasil.“ značí odpověď nějaké osoby, ať už Vosse, o kterém postavy diskutují, nebo hlas v hlavě jedné ze sester. Pokud by věta zůstala nepozměněná, „ted'“ vystupuje jako personifikovaná osoba. Začátek věty je uvozen velkým písmenem, ale její konec si musíme domyslet. To v následném divadelním provedení nechává prostor pro další interpretace. Autor také hojně využíval elipsy, nejčastěji v podobě výpustek sloves.

Ritter

...

Ani Vánoce společně s námi

náš zapřisáhlý odpůrce svátků

zpívá o Štědrém večeru ve Steinhofu ve sboru (Bernhard, 1998, s. 27)

Podobně mě překvapilo použití polopřímé řeči, která se v textu nejednou objevovala.

Dene

Takzvanou kapitolu o dualismu přepsala

dnes v noci

nespala

jenom přemýšlela

jak ho dostanu domů... (Bernhard, 1998, s. 31)

Polopřímá řeč se vyznačuje vypravováním ve třetí osobě, které zde působí velmi odosobněně. Text má stejné grafické členění jako poezie, přestože se o poezii nejedná. To vyvolává pocit, že repliky jsou psány jakoby v odrážkách. Forma grafického zobrazení nás má odkázat na to, že ne vše, co postavy řeknou, je důležité, zásadnější je spíše to, co neřeknou. Spojitost s Wittgensteinovou myšlenkou, že jazyk dává smysl pouze tehdy, pokud odpovídá skutečnosti světa, je nepopíratelná. V tomto případě jazyk smysl nedává, protože svět pro postavy smysl postrádá. Toto téma již hraničí s existencialismem, který je ve hře také přítomen.

Kromě existencialismu má text společné některé prvky s absurdním dramatem. Hra postrádá zřetelný konflikt, děj, zápletku a vývoj postav. (Augustová, 2021, s. 31) Ztrácí se i

funkce řeči, postavy se navzájem neposlouchají, každá si mluví hlavně sama pro sebe. To vyvolává dojem, že dorozumívací funkce se minimalizuje a postavy vedou vlastní terapeutický monolog, který má čtenáře pouze odlákat od touhy těla. Pokud se na ní čtenář zaměří, uvidí, že postavy jednají v protikladu k tomu, co říkají. (Höyng, 2003, s. 304–305) Vzniká zde jistý paradox, který v příběhu není jediný. Pokud se zaměřím pouze na řeč, zaujal mě protiklad Vossovy kritiky divadla a herců, přitom při přednesu repliky se sám nachází na divadelním jevišti a hraje. Zároveň vše, co je nové, chce nahradit starým a naopak. Téměř veškeré jeho repliky si protiřečí.

Jak jsem již zmínila, drama má několik témat a vrstev. Celé téma hry se proto odvíjí až od konkrétního inscenačního provedení, kde vystanou ty nejdůležitější. *Ritter, Dene, Voss* může pojednávat o filozofii a Ludwigu Wittgensteinovi, nebo o rodinných problémech a jak jejich vztahy promění návrat nemocného jedince domů. Jiné provedení může naopak vyzdvihnout humor, satiru a ironii. Pro mě osobně byl velmi důležitý motiv psychické nemoci a její dopad na rodinné vztahy. Přesto je tato hra tak vrstevnatá, že si každý čtenář najde své vlastní téma. Mnohé z nich jsem objevila až s pomocí sekundární literatury, a věřím, že ani ona nenalezla všechny vrstvy této hry.

Primární zdroj

BERNHARD, Thomas. 1998. *Ritter, Dene, Voss, Jednoduše komplikovaně, Alžběta II.* Překl. Zuzana Augustová. Praha: Pallata – Divadelní ústav. ISBN 80-901710-9-5

Sekundární zdroje

AUGUSTOVÁ, Zuzana, 2021. Nová fáze recepce dramatického díla Thomase Bernharda? *Theatralia* (24. 2. 2021) s. 29–46. Dostupné z: <https://doi.org/10.5817/TY2021-2-4>

BROCKETT, Oscar Gross. 2008. *Dějiny divadla.* Praha: Divadelní ústav. ISBN 978-80-7106-576-0.

HADOT, Pierre, & McFarland, J. A. 1970. REFLECTION ON THE LIMITS OF LANGUAGE: WITTGENSTEIN'S "TRACTATUS LOGICO-PHILOSOPHICUS." *CrossCurrents*, 20(1), 39–54. <http://www.jstor.org/stable/24457792>

HÖYNG, Peter, 2003. Plays of Domination and Submission in Thomas Bernhard's "Ritter", "Dene", "Voss" (1986) and Werner Schwab's "Die Präsidentinnen" (1990). *The German Quarterly*, 76(3), 300–313. <https://doi.org/10.2307/3252084>

JUNGMANNOVÁ, Lenka. 1996. Dvojité paradox: Ritter, Dene, Voss. *Literární noviny* 7 (7. 9. 1996): 32: 14. Dostupné z: <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/7.1996/32/14.png>